

УДК 811.161.3`366.55:821.161.3-31*1.Шамякін

Ужыванне параўнальных канструкцый у мове рамана І.П. Шамякіна «Сэрца на далоні»

Н.П. ЦІМАШЭНКА

Аўтар разглядае параўнальныя канструкцыі ў мове рамана І.П. Шамякіна «Сэрца на далоні»; выяўляе тыповыя формы і спосабы іх прадстаўлення ў тэксце; праводзіць класіфікацыйны аналіз такіх сінтаксічных канструкцый.

Ключавыя словы: сінтаксічная арганізацыя, параўнальная канструкцыя, параўнанне, параўнальны зварот, даданая параўнальная частка, сродак сувязі, сродак выразнасці.

The author examines comparative constructions in the language of I.P. Shamyakin's novel «Heart in the palm of your hand»; identifies typical forms and ways of their representation in the text; conducts a classification analysis of such syntactic constructions.

Keywords: syntactic organization, comparative construction, comparison, comparative turnover, subordinate comparative part, means of communication, means of expression.

Адным з самых дзейных прыёмаў актуалізацыі ўвагі чытача на вобразах-персонажах з'яўляецца ужыванне параўнальных канструкцый, якія прадстаўляюць сабой форму пазнання акаляючага свету шляхам супастаўлення розных аб'ектаў і наглядна-вобразна адлюстроўваюць рэчаіснасць. З іх дапамогай прадметы, людзі, з'явы, дзеянні характарызуюцца больш дакладна і маляўніча. Ужываючы ў сваіх творах кампаратывы, аўтар, па-першае, павялічвае разнастайнасць паэтычных фарбаў апісання, па-другое, паглыбляе звесткі пра прадмет свайго апісання, што дае магчымасць чытачу ўбачыць гэты прадмет у супастаўленні з іншымі прадметамі. У выніку супастаўлення асоб, характараў, падзей з іншымі аб'ектамі параўнання прадмет апісання становіцца больш выразным. Як вядома, параўнанне адносіцца да разнавіднасцей тропы. Тропы, або вобразна-выяўленчыя сродкі, здольныя перадаваць разнастайнасць жыцця ў яркіх, нязвыклых вобразах, занатоўваць новае, цікавае ў з'явах рэчаіснасці, адлюстроўваць адметны характар мастацкага мыслення, творчую індывідуальнасць аўтара. Акрамя таго, тропы перадаюць усе магчымыя адценні і значэнні слова, а таму значна пашыраюць яго сэнсавую ёмістасць. Значэнне тропы ў творчасці любога пісьменніка вельмі вялікае. Яны перш за ўсё выяўляюць спецыфіку мастацкага адлюстравання жыцця. Усё гэта – «сродкі вобразнага мыслення, індывідуалізацыі і эстэтычнай ацэнкі жыццёвых з'яў. Яны пашыраюць магчымасці нашага пазнання жыцця; павялічваюць сэнсавую ёмістасць слова і ўзбагачаюць мову новымі значэннямі слоў; надзвычай канкрэтна перадаюць характар жыццёвых з'яў; выразна выяўляюць адносіны аўтара да гэтых з'яў, іх эстэтычную ацэнку» [1, с. 139]. Параўнанне дапамагае зрабіць паэтычны малюнак па-мастацку дакладным, наглядным, жывапісным. Выражаючы разнастайныя значэнні, параўнальныя звароты частаносяць вобразны характар, а таму шырока выкарыстоўваюцца ў мове, асабліва ў творах мастацкай літаратуры, як выразны эмацыянальна-экспрэсіўны сродак.

Такім чынам, параўнальныя канструкцыі – адзін з самых запатрабавальных сродкаў выразнасці. Носьбіты беларускай мовы часта адчуваюць патрэбу параўноўваць прадметы і з'явы аб'ектыўнай рэчаіснасці. Параўнанне вельмі часта змяшчае ў сабе адзнаку чалавекам з'яў або аб'ектаў, таму з'яўляецца дастаткова прадуктыўным прыёмам на старонках мастацкіх твораў. Гэтым абумоўлена актуальнасць даследавання параўнальных канструкцый у мове мастацкай літаратуры. Мэта работы – ахарактарызаваць шматграннасць структурных тыпаў параўнання і правесці класіфікацыйны аналіз такіх сінтаксічных канструкцый. Матэрыялам для нашага аналізу з'яўляюцца прыклады выкарыстання параўнальных канструкцый у рамана І.П. Шамякіна «Сэрца на далоні» [2]. Аўтар імкнецца ярка і даходліва данесці інфармацыю да чытача, а параўнанні дапамагаюць характарызаваць недастаткова

вядомую з'яву шляхам адсылкі да знаёмай. Аналіз структурных і семантычных асаблівасцей параўнальных канструкцый у творчасці пісьменніка дазваляе пранікнуць у яго ўнутраны свет і выявіць сутнасць яго стылістычнай і эстэтычнай сістэмы. З другога боку, аналіз параўнальных канструкцый у мове рамана І.П. Шамякіна дазваляе глыбока зразумець лінгвістычную прыроду параўнання і раскрыць стылістычныя магчымасці гэтага тропа.

У межах злучнікавых тыпаў параўнальных канструкцый намі вылучаны наступныя структурныя разнавіднасці выражэння кампаратыўнай семантыкі ў рамане «Сэрца на далоні»:

1. Параўнанні-словы (словаформы з прыназоўнікам і без яго): *Кажуць, жывеш, як на небе* [2, с. 48]; *Дзіўна мяняўся колер вачэй у залежнасці ад настрою, як у кошкі, у той міг яны сыпанулі нейкія шэрыя іскры* [2, с. 48]; *Бо вы бяззубыя тут, як малюскі* [2, с. 52]; *Яна білася, трапяталася, як рыба, дрыгала ў наветры нагамі, намагаючыся вырвацца* [2, с. 60]; *Антон груба, як мяшок, кінуў жонку на шырокую тахту (яны спалі тут жа, на верандзе)* [2, с. 60]; *Той ускочыў, як падменены* [2, с. 69]; *Даглядала і ацерагала, як малога* [2, с. 72]; *Шыковіч, як губка, упітваў гэтыя эпізоды, дэталі* [2, с. 78]; *Жылі як ворагі* [2, с. 80]; *Прыйшлі грузавікі, доўгія, як лесавозы* [2, с. 81]; *Старшыня выканкома выслухаў спакойна, як быццам нават без цікавасці* [2, с. 125]; *На дзесяць год малодшы, а размаўляе з ім, старым чалавекам, вопытным работнікам, як з малым* [2, с. 127].

2. Параўнальныя звароты (словазлучэнні): *А ў дзверы ўжо заглядвалі сёстры, хворыя, і ўсё аддзяленне загудзела, як разварушаны вулей* [2, с. 54]; *Адзінокія цьмяныя зоркі віселі над лесам, як далёкія сігнальныя ліхтары вялікага свету* [2, с. 65]; *Усе рухі ката былі разлічаныя, дакладныя, ніводнага лішняга, як на канвеернай лініі* [2, с. 83]; *Каб там, на каланчы, стаяў кулямёт, як на вышыцы каля паліцэйскай управы!* [2, с. 84]; *Ён мог прымаць хворых дома, як доктар Грайнінер* [2, с. 99]. Як правіла, параўнальны зварот у І.П. Шамякіна мае мадэль «назоўнік з дапасаваным азначэннем», дзе ролю залежнага кампанента выконвае прыметнік або дзеепрыметнік: *Што ржаце, як шатландскія жарабцы?* [2, с. 124]; *Але, відаць, менавіта праз тое, што Гукан гаварыў пра Вараву, пра невядомых падпольчыкаў і сувязных, як пра нейкіх далёкіх гістарычных асоб, а ён, Кірыла, апошні тыдзень жыў з імі, як з блізкімі і дарагімі людзьмі, Шыковічу расхацелася расказаць пра Савіча і Зою* [2, с. 138]; *Знявага да Тукалы расла, як снежны ком* [2, с. 147]; *Толькі і можаш што паскудзіць, як шалудзівы кот* [2, с. 191]; *Маўчу, як фаршыраваная рыба* [2, с. 187]. Зрэдку ў якасці залежнага кампанента выступаюць займеннікі: *Але ён слабы, як усе мужчыны* [2, с. 173]; *Бо ты, Ірка, як наша англічанка, смяешся раз у месяц, на святочных днях* [2, с. 174]; *Яго і дзвюх дзяўчат-калгасніц кідала ў кузаве, як тыя кавуны, – ад борта да борта* [2, с. 257]. Мадэль «назоўнік з недапасаваным азначэннем» сустракаецца вельмі рэдка на старонках рамана: *Даволі дужая яшчэ, яна стаяла з пучком сухой травы ў руцэ, як вартавы са зброяй* [2, с. 265]; *Ён адарваўся ад рукапісу і пільна паглядзеў у лупатыя, як у хворага на зоб, вочы Рагойшы* [2, с. 143].

3. Поўныя даданыя параўнальныя часткі: *Ты добра ведаеш, як цябе «любіць» Галіна* [2, с. 48]; *Ён бадай пакутаваў, калі бачыў, што маладыя ўрачы баяцца яго і праяўляюць залішняю пачцівасць, быццам ён сапраўды сівагаловы прафесар, сусветнае свяціла* [2, с. 52]; *Званы зазванілі так, як званілі яны адвечна, калі ішла бяда – нашэсце ворага, навадненне, пажар* [2, с. 88]; *Як добры актор настройвае сябе на інакшае псіхалагічнае гучанне ў другой дзеі, так ён настройваў сябе на другую аперацыю* [2, с. 151]. Даданыя параўнальныя часткі ў аналізуемым рамане суадносяцца як з двухсастаўнымі, так і з аднасастаўнымі сказамі: *Нешта ціха патрэскае, нібы рвецца тканіна* [2, с. 201]; *А ты, дурная авечка, чаму працягваеш мне руку, быццам робіш вялікую ласку?* [2, с. 170]; *Яму робіцца няёмка, як бывае няёмка глядзець на голую нябожчыцу* [2, с. 200].

4. Няпоўныя даданыя параўнальныя часткі, у якіх, як правіла, апушчаны дзейнік: *І б'ецца, б'ецца, нібы хоча вырвацца* [2, с. 202]; *Ён насіў яе на прасторнай верандзе, быццам закалыхваў, як малую, і праз сіцнутыя вусны шаптаў...* [2, с. 60]; *І бадай ніколі ён яшчэ не думаў пра сваю жонку так жорстка і непачціва, як падумаў у тую хвіліну* [2, с. 72]; *Паклаў абедзьве рукі на паліраваны стол двухметровай даўжыні, як бы абняў сімвал сваёй улады* [2, с. 92]. Даданыя параўнальныя часткі з апушчаным выказнікам таксама з'яўляюцца прадуктыўным сродкам для перадачы параўнання: *Але ў злосці, у гневе ён быў такі ж нястрыманы, як Гаецкая ў страсці*

[2, с. 49]; *Слава! Вылеціш з-за стала, як корак з бутэлькі* [2, с. 187]; *Вытанцоўваў перад станінай, як дурань перад труной* [2, с. 244]; *Тамара Аляксандраўна, прывітаўшыся, адразу па-гаспадарску забралася на зубаўрачэбнае крэсла, уселася, як царыца на троне, такая ж ззяючая, як панікеліраваныя дэталі апаратуры* [2, с. 379].

Трэба заўважыць, што даданыя параўнальныя часткі (як поўныя, так і няпоўныя) суадносяцца з простымі сказамі. Аднак да адметнасцей творчай манеры І.П. Шамякіна можна аднесці той факт, што аўтар рамана «Сэрца на далоні» даволі часта выкарыстоўвае асобныя самастойныя параўнальныя сказы: *Ён хітра капаў на дзявочы розум. Быццам асуджаў жорсткасці ўлад* [2, с. 106]; *І хоць бы дрогнуў голас. Нібы наведаміла, што ў шафе стаіць варэнне* [2, с. 159]; *Як незалежна яна трымае сябе на іх імправізаванай кухні! Як гаспадыня* [2, с. 171]; *Толькі падумала пра сына, а ён тут як тут. Як у сне* [2, с. 176]; *Быў... Быццам мяне пахавалі* [2, с. 184]; *Глядзі, якія вочы. Як вуглі* [2, с. 185]; *Але як маглі прыняць такое раішэнне, не пагаварыўшы нават з намі? Быццам мы з табой дармаеды нейкія* [2, с. 411].

5. Параўнанні-выказнікі: *Пасінела ружовая піка лысіны – абразіўся чалавек, што Шыковіч, не жадаючы паказаць рукапіс, як бы выказвае яму недавер* [2, с. 143]; *А гэтая вогненная чарадзеяка раптам застыла ўся як бы ў непаразуменні, а потым сказала, здалося Тарасу, з расчараваннем: «Вось вы які!»* [2, с. 167]; *А яна нібы засаромелася гэтага прызнання, як бы ў тым, што калгас быў бедны, ёсць і яе віна* [2, с. 169]; *Дваццаць год, а яна што дзіця* [2, с. 171]; *У яе была свая грубая філасофія: мужчыны – што каты, адразу, нюхам, чуюць кошку* [2, с. 173].

6. Параўнанні-фразеалагізмы: *Рос як у бога за пазухай* [2, с. 140]; *Маці што токам ударыла* [2, с. 171]; *А са Славіка – што з гуся вада* [2, с. 177]; *«Ты галодны?» – «Як воўк»* [2, с. 178–179]; *Маўчу як рыба* [2, с. 66]; *Што ты ўставіўся, як малады баран на новыя вароты?* [2, с. 208]; *На ваша імя прыляцяць, як матылі на агонь* [2, с. 261].

7. Параўнанні-дзеяпрыслоўі і дзеяпрыслоўныя звароты: *«Зося!» – паўтарыў ён гучней і, высокі, мажны, схіліўся над ложкам, як бы хочучы загарадзіць яе ад чужых вачэй, ад хвароб, ад усіх навал* [2, с. 54]; *Ён змоўк, настаяў хвіліну каля стала, як бы раздумваючы – ісці ці не ісці* [2, с. 64]; *Спынілася каля дзвярэй, трымалася за ручку, як бы рыхтуючыся ўцякаць* [2, с. 151]; *Стары зноў смешна зморшчыўся, заплюшчыў вочы, пакруціў галавой, як бы выпаласкваючы смехам рот* [2, с. 275]; *Потым ступіў крокі два ўбок, пакруціў стрыжанай галавой, як бы праганяючы сон* [2, с. 177].

У асобную групу злучнікавых параўнальных канструкцый (словаформаў і словазлучэнняў), якія часта сустракаюцца ў мове рамана «Сэрца на далоні», трэба ўключыць тыя, што адносяцца да словаформы ў ступені параўнання і звязваюцца з ёй пры дапамозе злучніка чым: *Яе нават не вельмі кранала, што сын больш аддае ўвагі гэтай амаль незнаёмай дзяўчыне, чым ёй, маці* [2, с. 179]; *Не, Слава, я таксама баюся, баюся, можа, больш, чым усе* [2, с. 181]; *Моладзь адразу ўгаманілася, бадай хутчэй, чым перад тостамі Шыковіча* [2, с. 185]; *Каб не падумалі, што ён выстаўляе сябе, іграе гэткага дзеяча, якога цікаваць матэрыі большы высокія, чым клопаты пра сына* [2, с. 224]; *Галя – лепшы педагог, чым мы з табой* [2, с. 231].

У межах бяззлучнікавых тыпаў параўнальных канструкцый намі вылучаны наступныя структурна-граматычныя разнавіднасці выражэння кампаратыўнай семантыкі ў рамана «Сэрца на далоні»:

1. Параўнанні ў форме Тв. склону: *На нейкі міг белаі статуяй застыла на стале* [2, с. 49]; *Сястра (ці ўрач) адказвала голасам манахіні – халодным, бяспасным* [2, с. 206].

2. Адмоўныя параўнанні: *І раптам цяпер адчуў, што ніякі ён не гаспадар тут...* [2, с. 393].

3. Параўнанні ў форме вышэйшай ступені ў спалучэнні з В. склонам (з прыназоўнікам за): *Яна ж на пяць год старэйшая за цябе* [2, с. 4]; *А мне спакой жонкі даражэй за ўсё* [2, с. 48]; *Мама мая на дваццаць гадоў маладзей за тату, і яе забралі ў армію, мама – хірург* [2, с. 101]; *Ён тут жа выклікаў капітана, бадай разы ў два старэйшага за сябе, пасівелага і ссутуленага* [2, с. 220]; *Дакажу, што і я не горшы за вас – за Тараса і яго брыгаднікаў, за бацьку, за Яраша* [2, с. 245]. Неабходна дадаць, што ў рамана вельмі часта сустракаюцца словаформы, якія прадстаўляюць сабой ступень параўнання прыметніка без залежнага назоўніка або займенніка: *Ён ведаў з мінулага, што найпрасцейшы і хутчэйшы сродак*

памірыцца – гэта паказаць ёй, што нідзе ён не растраціў сваю сілу [2, с. 60]; Яна старэйшая ўдвая [2, с. 170]; Знайдзіце сырэйшыя дровы [2, с. 171]. Зрэдку сустракаюцца параўнанні ў форме вышэйшай ступені ў спалучэнні з Р. склонам без прыназоўніка, што з’яўляецца парушэннем сінтаксічнай нормы сучаснай беларускай мовы: Ён мае права падняцца вышэй усёй гэтай бытавой лухты, што атручвае жыццё і перашкаджае галоўнаму – працы! [2, с. 382]; Ты горш вошы тыфузнай!.. [2, с. 402].

4. Параўнанні пры дапамозе дзеяслова: Дзяўчынка здавалася ёй не толькі не цікавай, але нават вульгарнай [2, с. 167]; Галоўны хірург здаваўся звышчалавекам, богам [2, с. 197]; Ён сапраўды нагадваў шар, адглянцаваны [2, с. 204]; Чырвоны ад водблізку польмя, вялікі і нерухомы, з місачкай у руках, ён нагадваў правадыра невядомага племя надзвычай дужых і прыгожых людзей [2, с. 233].

5. Параўнанні з дапамогай прыметніка ў спалучэнні з прыназоўнікам або без яго: Калі ў мяне будзе такая лысіна і такі жывоцік, я буду выліты Шыковіч [2, с. 181]; Ён жартаваў, што ўпершыню ў жыцці падобны на прафесара [2, с. 196].

6. Параўнанні з дапамогай назоўніка ў спалучэнні з іншым назоўнікам: Яраш спыніўся за два крокі з выглядам чарадзея [2, с. 371].

Гэта так званыя лексічныя спосабы перадачы параўнання. Акрамя вышэйадзначаных прыёмаў, І.П. Шамякін пры дапамозе разгорнутага апісання параўноўвае людзей, з’явы, абставіны: Маша, якая чула ўсю іх размову, ціха сказала: «Ты задзірысты певень». – «А ты рыжая курыца» [2, с. 183–184]; Маўчанне Шыковіча на лятучцы ўсіх здзівіла. Звычайна ён кідаў трапныя жарты [2, с. 225]; Кірыла паглядзеў у акно і ўбачыў, што неба, яснае з раніцы, завалакла бела-попельная смуга [2, с. 226]; Пра аперацыі яна звычайна не любіла распытваць. Але на гэты раз выпадак быў асаблівы [2, с. 229]; Няўжо гэта сказала Іра? Тая Іра, якая чырванела і абуралася, калі пры ёй пачыналі размову пра каханне, хлопцаў-жаніхоў, замужжжа [2, с. 171]. Часам у тэксце рамана аўтар проста піша, што той ці іншы герой параўноўвае кагосьці (штосьці) з кімсьці (чымсьці): Ён таксама, як некалі на дачы Валянціна Андрэўна, **параўнаў** яе са сваёй дачкой і падумаў аб адказнасці за выхаванне дзяцей [2, с. 314]; Магчыма, што адчуванні яе можна было б параўнаць з адчуваннем таго шахцёра, якога, не па яго волі, спусцілі ў глыбокую шахту, завалілі і пратрымалі там у цемры доўга-доўга [2, с. 318].

Нячастае ўжыванне бяззлучнікавых параўнанняў тлумачыцца перш за ўсё тым, што наяўнасць адпаведнага злучніка ўзмацняе параўнальнае значэнне. Таму большасць параўнальных канструкцый уводзіцца ў любы тэкст пры дапамозе злучнікаў (калі параўнанне ўваходзіць у склад выказніка, параўнальныя злучнікі выконваюць ролю часціцы) як, што, бы, як бы, нібы, быццам і інш. Злучнікавае параўнанне абумоўлена наяўнасцю ў сказе трох кампанентаў: адзін з іх складае аснову параўнання, абазначаючы тое, што параўноўваецца; другі з’яўляецца параўнальнай канструкцыяй, якая абазначае, з чым параўноўваецца; трэці служыць фармальным сродкам сувязі, пры дапамозе якой афармляецца параўнанне. Неабходна звярнуць увагу на такія сінтаксічныя канструкцыі, дзе ўжыванне злучніка як у ролі часціцы не перадае параўнання, а выражае значэнне тоеснасці: Хворая як хворая [2, с. 52]; Дзеці як дзеці [2, с. 205].

У вылучэнні параўнальных канструкцый вельмі важны лінгвакультуралагічны падыход, такі погляд на іх, які дапамагае ўбачыць культуранясучы патэнцыял параўнальных канструкцый. Суб’ект і аб’ект параўнання размяркоўваецца па самых розных лексіка-тэматычных групах, што, на нашу думку, залежыць у першую чаргу ад жанрава-стылёвай прыналежнасці мастацкага твора. У рамана «Сэрца на далоні» І.П. Шамякін выкарыстоўвае кампаратыўныя апісанні ў наступных мэтах:

1) характарыстыка дзеянняў і ўчынкаў чалавека: Але калі Шыковіч гарача падзякаваў яму, Міна Азаравіч збянтэжыўся, як дзяўчына [2, с. 132]; Маша і Іра быццам бы пасябравалі, разгаварыліся [2, с. 175]; Славік выпіў, паморшчыўся, быццам воцату каўтнуў [2, с. 182]; Калі ў дзень сустрэчы ён казаў ёй «ты», то цяпер звяртаўся на «вы», як належыць урачу да хворага [2, с. 150]; Адступіла на крок, нібы спалохалася [2, с. 266]; Стары зноў смешна зморшчыўся, заплюшчыў вочы, пакруціў галавой, як бы выпаласкваючы смехам рот [2, с. 275]; Шыковіч глядзеў на яго цяпер так, быццам не пазнаваў старога сябра, з якім з’еў не адзін пуд солі

[2, с. 146]; *Я хачу ненавідзець іх, як вы* [2, с. 106]; *Прыдзірліва, як следчы, аглядаў кожную новую сукенку і кофточку карэктаркі Маі Гутар* [2, с. 142]; *Зваліўшыся ў чужы сад, як з неба, я спалохаў мілую істоту* [2, с. 96]; *Генрых збянтэжыўся, пачырванеў, як дзяўчына* [2, с. 183];

2) характарыстыка асобы: *І разам з тым, я табе скажу, быў даверлівы, як дзіця* [2, с. 138]; *Яны ўсе ігралі, гэтыя мізэрныя пустыя людзі, здраднікі, уяўлялі сябе фюрэрамі і былі такімі ж бяздарнымі актарамі, як і Гітлер* [2, с. 92]; *Была яна засяроджаная, сур'ёзная, не такая гаварлівая, як учора* [2, с. 105]; *Ты ведаеш, я галодны, як дзіназаўр* [2, с. 112]; *Сястра застыла, як манекен, зграбная і халодная* [2, с. 150]; *Праўду кажуць: сааўтары – што палюбоўнікі адной жанчыны* [2, с. 216]; *Ты – як дэтэктыў* [2, с. 234];

3) характарыстыка прыродных аб'ектаў: *Зашумеў бор, як далёкі марскі прыбой* [2, с. 173]; *Дарога праз тарфянікі – што коўдра, роўная і мяккая* [2, с. 257]; *Дзіўна, што неба тут таксама здаецца вышэй, чым дзе ў іншым месцы* [2, с. 9];

4) характарыстыка жывёл: *Плывуць – не варухнуць ніводнай пер'інай, як мармуровыя* [2, с. 141];

5) характарыстыка з'яў прыроды: *Знікала ранішня дымка на небе, быццам вецер старанна працёр гэтае вялізнае блакітнае шкло* [2, с. 173];

6) характарыстыка частак цела чалавека: *Відаць, правы яму аддалі – дысіна блішчыць, што намаслены блінец* [2, с. 320]; *Раптам Лучынскі страшэннай доўгай рукой, як у Вія, паказаў на мяне* [2, с. 104];

7) характарыстыка памяшканняў: *Мая аперацыйная цяпер – што цэх* [2, с. 199].

З прыведзеных прыкладаў становіцца відавочным, што І.П. Шамякін найчасцей выкарыстоўвае параўнальныя канструкцыі пры характарыстыцы дзеянняў і ўчынкаў герояў рамана, каб чытач ярка і рэалістычна ўяўляў сітуацыю, у якой апынуўся герой рамана.

У лінгвістычных адносінах параўнанне ўяўляецца як складанае адзінства значных элементаў, іх асаблівая арганізацыя, або, іншымі словамі, яно мае сваю структуру, у якую, як вядома, уваходзяць наступныя кампаненты: паняцце, што патрабуе паяснення (суб'ект параўнання); паняцце, што служыць для паяснення (аб'ект параўнання); дапаможны кампанент, што звязвае папярэднія два паняцці (аснова для параўнання).

Такім чынам, параўнанне дапамагае больш дакладна перадаць прадмет ці з'яву, больш выразна ўявіць прадметы, што апісваюцца, мова аўтара набывае больш яркае і дакладнае адценне. Аўтары звяртаюцца да яго для таго, каб стварыць мастацкі вобраз найбольш маляўніча. Параўнальныя канструкцыі займаюць значнае месца сярод іншых сродкаў выразнасці, паколькі ў іх закладзены вялікія магчымасці: эмацыянальнасць, экспрэсіўнасць, стылістычная афарбоўка, вобразнасць і дакладнасць. У рамане І.П. Шамякіна «Сэрца на далоні» намі вылучаны параўнальныя канструкцыі з боку структуры і семантычнай напоўненасці. Праведзенае намі даследаванне яшчэ раз падкрэслівае майстэрскае выкарыстанне І.П. Шамякіным параўнальных канструкцый усіх разнавіднасцей, структура і семантыка якіх залежаць ад мэты аўтара і ад канкрэтнай сітуацыі. У аснове параўнанняў у пісьменніка ляжыць не чыста аб'ектыўнае падабенства, а больш суб'ектыўная адзнака, таму яны напоўнены светаадчуваннем і светаразуменнем аўтара. Параўнанняў у рамане шмат, і ўсе яны адрозніваюцца асаблівай яркасцю, выразнасцю, іх нельга вывучыць да канца, паколькі з кожным прачытаннем адкрываюцца ўсё новыя і новыя аспекты і бакі. Параўнальныя канструкцыі ў рамане І.П. Шамякіна «Сэрца на далоні» вызначаюцца трапнасцю, глыбінёй і ёмістасцю мастацкага абагульнення, а таму і валодаюць вялікай сілай эмацыянальнага ўздзеяння.

Літаратура

1. Цімашэнка, Н. Ужыванне параўнальных канструкцый у мове беларускіх прыказак і прымавак / Н. Цімашэнка // *Компаративні досліджэння слов'янскіх мов і літаратур* : Пам'яці акадэміка Леоніда Булаховскаго : збірнік навуковых праць. – К. : «Освіта Украіны», 2019. – Вип. 35. – С. 139–146.

2. Шамякін, І. Сэрца на далоні / І. Шамякін. – Мінск : «Беларусь», 1969. – 496 с.